

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne.

Viite:

Imppola, J. 2019. Rahojen keräilyn ABC : BORGÅ. Keräilyuutiset 30 (1), 32-33.

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Rahojen keräilyn ABC – BORGÅ

Bniinkuin Borgå. Porvoo on päässyt numismaatikan historian kartalle sen takia, että vuoden 1790 tammikuun 18. päivästä alkaen laskettiin liikkeelle Porvoosta käsin Kuninkaallisen Yli-Sotakommissariaatin (Kongliga General Krigs-Commissariatet) toimesta 8, 12, 16, 24 ja 32 Schilling Specie, 1 Riksdaler Specie, 1 Riksdaler 8 Schilling, 1 R 16 S, 1 R 24 S, 1 R 32 S ja 1 R 40 S Specie sekä 2 Riksdaler Specie -seteleitä. Eli siis kaiken kaikkiaan 12 eri nimellisarvoa. Erikoiseksi nämä setelit tekee se, että ne tehtiin yksinomaan Suomen – tai tarkemmin sanottuna Porvoon alueen – rahaliikennettä varten sotakommissariaatin velkoihin ja maksuihin. Loppujen lopuksi ne kiersivät käytännössä koko Suomen alueella lunastukseensa 13. maaliskuuta 1792 asti (yli 2 vuotta), joten niitä voikin perustellusti pitää Suomen ensimmäisinä paperirahoina.

Kuningas Kustaa III aloitti sodan Venäjää vastaan 29. kesäkuuta 1788 ja se kesti 14. elokuuta 1790 Värälän rauhaan. Sota päättyi ratkaisemattomana ilman voittajaa tai rajamuutoksia. Sodan aikana sotakommissariaatin johtajana toimi Per Georg Fahnehjelm, jonka tehtävänä oli vastata sotaväen huollosta. Ongelmaksi muodostui sodan takia syntynyt pulapieniarvoisista vaihtorahoista. Emämaa tuotti tavanomaista vähemmän kuparisia vaihtorahoja (kuparia tarvittiin ehkä hieman sotaisampiin tarkoituksiin), joten

*Adolf Fredrick Munck (1749 – 1831)
Kuvälähde: <http://www.bl.fi/artiklar/foton/5617.jpg>*

metallisista ja myös paperisista pieniarvoisista vaihtorahoista oli pulaa, mikä teki sotaväen jokapäiväisten huoltotarpeiden hankkimisen paikallisväestöltä hankalaksi. Sota-aika oli tuonut kyseisen ongelman esille jo aiemminkin, ja olikin käynyt ilmi, että joissain paikallisissa tapauksissa oli ratkaisuksi syntynyt joidenkin liikkeenharjoittajien liikkeelle laskemia pieniarvoisia yksityisiä pikkuseteleitä (tai maksulipukkeita), jotka olivat olleet hyvin käytännöllisiä ja suosittuja paikallisten keskuudessa. Olisiko tässä ratkaisu?

Ruotsin Suomeen sijoitetun armeijan ylihankkijana toimi Aaron Isaac, joka päättikin soveltaa tätä pienseteliratkaisua. Ennen tehtävänsä ylihankkijana oli hän toiminut myös kaivertajana, joten hän otti tehtäväkseen seteleiden / paperipölettien valmistuttamisen. Setelilomakkeet painettiin Turussa Frenckellin kirjapainossa, joka oli myöskin Turun akatemian kirjapaino. Turussa painamisen jälkeen lomakkeet kuljetettiin Porvooseen, missä ne allekirjoitettiin, numeroitiin ja laskettiin liikkeeseen. Kaiken kaikkiaan seteleitä laskettiin liikkeelle yli 1,3 miljoonan riikintaalerin arvosta.

Kansan suussa Porvoon setelit saivat nopeasti niissä kaikissa olevien painettujen P.G.Fahnehjelm -allekirjoitusten vuoksi lempinimet ”fahnenhielmare” tai ”fahsedlar” josta juontuu näiden seteleiden nykyinen nimitys ”faanejelmariit”. Näistä seteleistä tuli hyvin suosittuja, ja ne kiersivät koko silloisen suomen alueella ja jopa jonkin verran Ruotsissakin. Seteleitä laskettiin liikkeelle kolmea eri painoerää tammikuun puolivälistä elokuun puoliväliin 1790. Ja näitä seteleitä myös väärennettiin, tottakai. Koska setelit eivät olleet mitenkään erityisen hankalia väärentää, tehtiinkin niistä kaikenkarvaisia väärennöksiä onnettomista amatöörituherryksistä varsin taidokkaisiin painettuihin väärennöksiin.

Erityistä huomiota ansaitsevat 1 ja 2 riikintaalerin seteleistä tehdyt tasokkaat väärennökset, joita tehtiin vuonna 1791 kreivi ja hovitalimestari Adolf Fredrik Munckin johdolla Charles Appelkvistin toimesta hyvin suuressa mittakaavassa Tukholman Drottningholmissa toimineessa tilapäisessä kirjapainossa, jonka päätarkoitus oli painaa noin 20 miljoonan ruplan edestä vääriä Venäjän seteleitä ja niiden avulla horjuttaa venäjän taloutta. Munck valmisti yli 93 000 riikintaalerin arvosta vääriä sotakommissariaattiseteleitä – ilmeisesti kuninkaan tietten. Väärennökset vanhennettiin pyörittämällä niitä

haulien seassa miedossa happoliuoksessa. Näitä väärennöksiä vaihdettiin Munckin johdolla Suomen alueella (pääasiassa Turussa) noin 47 000 riikintaalerin edestä valtionpankin tai valtionvelkakonttorin seteleihin. Munck möi erän näitä väärennöksiä aiemmin mainitulle Aaron Isaacille, joka luonnollisesti pian havaitsi ne vääriksi. Väärennösten tultua nopeasti ilmi poltti Munck loppuvarastonsa eli noin 50 000 riikintaalerin arvosta tuottamiaan väärennöksiä. Hänet myös pakotettiin tekemään noin 100 000 riikintaalerin talletus liikkeelle laskettujen väärennösten lunastamiseksi.

Koska liikkeellä olevat lukuisat väärennökset olivat rapauttaneet Porvoon seteleiden arvoa päätti Ruotsin valtiopäivät vuonna 1792 lunastaa ne pois rahaliikenteestä ja korvata ne virallisella valtionvelkaseteleillä. Lunastus alkoi 13. maaliskuuta 1792 ja Porvoon ”faanejelmareita” jäi lopulta lunastamatta noin 170 000 riikintaalerin arvosta, joten kaiken kaikkiaan teki valtio voittoa.

Jorma J. Impola

Valtakunnan (vas.) ja Porvoon (oik.) setelien kovertailua. Kuvassa 24 skillingin (valtio) ja 32 skillingin (Porvoo) sekä 2 Riikintaalerin (valtio ja Porvoo) setelit. Kuvat: Michael Widenius. Koska nämä setelit painettiin tavallisessa kirjapainossa, niiden koko oli tuolloisen kirjapainostandardin johdosta noin 95 mm * 155 mm. Setelit olivat kaikki saman kokoisia ja varsin pienikokoisia, mikä poikkesi suuresti normaalien setelien kokostandardista, joka oli noin 190 mm * 150 mm.

